

atque etiam in infantibus et amentibus reperitur. Est enim lex naturalis non tam lex individui quam lex ipsius naturae rationalis, quae quasi proprietas quaedam ad eius integritatem pertinet. Cum ergo infantes et amentes propter suam naturam rationalem subsint legi naturali, iam ex hac sola ratione non licet eos provocare ad actiones, quae etiam sine advertentia factae retinent totam suam obiectivam turpitudinem, propter quam prohibentur, v. g. ad fornicationem vel blasphemiam. (Cf. *de Lugo*, De poenitent. disp. 16, n. 206 sqq.)

Obi. 3. Deus in actionibus ad extra est liberrimus. Ergo potuit non ferre legem naturalem.

Resp. *Dist. antec.*: Est liberrimus in creando, *conc.*, supposita voluntate creandi hominem fuit liber in lege eidem non imponenda, *nego.* Quamvis in Deo non detur necessitas absoluta ad extra, tamen datur necessitas hypothetica, quatenus supposita una voluntate necessitari potest ad aliam (*S. Thom.*, C. gent. l. 1, c. 83). Haec porro necessitas hypothetica in Deo non provenit ex aliqua lege, sed ex ipsius infinita perfectione. Si vult ad extra agere, non potest non sapienter et sancte agere.

ARTICULUS II.

DE PRINCIPIO OBLIGATIONIS LEGIS NATURALIS.

(*Tongiorgi*, Philos. moral. n. 191. *Meyer*, Institut. iur. nat. I, n. 256. *Schiffini*, Disputat. philos. moral. n. 139 sqq.)

158. Legis effectus formalis est *obligatio*. Obligatio autem a ligando dicta ideam cuiusdam ligaminis per legem impositi exhibet. Et quoniam legem naturalem legem divinam esse probavimus, liquet eiusdem obligationem a Deo derivari. Ut tamen haec veritas gravissima magis pateat et obligationis natura accuratius declaretur, sequentem thesim statuimus.

THESIS XXIV.

159. Obligatio legis naturalis nec 1. ex dictamine rationis practicae autonomae, nec 2. ex convenientia vel disconvenientia actionis cum natura hominis rationali, nec 3. ex essentiali rerum ordine ultimatim repeti potest, sed immediate oritur ex voluntate Dei.

St. Q. Thesis continet quattuor partes: in tribus prioribus reicimus falsas quorundam opiniones, in quarta veram stabilimus sententiam.

1. *Kantius* admittit quidem nobiscum existentiam legis naturalis, eam tamen esse participationem legis alicuius altioris negat. Secundum ipsum lex naturalis consistit in *dictamine rationis practicae mere formali et absoluti valoris*. Rationem practicam vocat autonomam seu nomotheticam, eiusque dignitatem in eo constituit, quod nulla alia lege tenetur, nisi quam ipsa sibi imposuerit. Hanc porro legem *eo ipso*, quod a ratione procedat, absoluta veneratione dignam esse pronuntiat. Absolutam autem formam, qua haec lex a ratione practica fertur, vocat *imperativum categoricum* (imperativum morale), quem opponit imperativo hypothetico, qui non sicut imperativus categoricus circa ipsum *finem* essentialem rationis, se circa media ad illum versatur. (Cf. supra n. 87.)

2. *Vasquez* docuit (in 1, 2, disp. 150, c. 3) legem naturalem consistere in ipsa natura rationali secundum se, quatenus habet talem essentiam, ut ei aliquae actiones necessario conveniant, aliae disconveniant.

3. *Alii* (*Gerdil?*) censuerunt obligationem enasci ex essentiali rerum ordine, quatenus actiones, quae secundum rectum ordinem fiunt, cum perfectione propria hominis necessariam connexionem habent; haec autem conexio obligationem constituit.

160. PARS I. Contra Kantium.

Prob. Illa doctrina admitti nequit, quae 1. vero conceptui et fini obligationis moralis repugnat, 2. nititur falso fundamento, 3. apertas contradictiones involvit, 4. logice ducit aut ad fatalismum aut ad pantheismum. *Atqui* haec omnia iure asseruntur de autonomia rationis Kantiana. *Ergo* . . .

Prob. min. per partes.

Ad 1. *Obligatio moralis*, cui creatura rationalis subicitur, concipi debet ut *ligamen*, cuius *finis sit recta ordinatio creaturae rationalis*, id quod *Kantius* non negat. *Atqui* recte ordinare creaturam rationalem ultimatim est rationis et voluntatis increatae, i. e. eius, quae non ipsamet indiget ordinari, sed quae, ut dedit singulis existentiam, ita singulis praefigit finem, et secundum hunc finem singula disponit et ordinat.

Ad 2. Fundamentum, cui innitur doctrina Kantiana, est principium falsissimum: homo, qua ens rationale liberum, est sibi ipsi finis, seu est finis in se, idque non solum relative ad creaturas homini subordinatas, sed absolute.

Ad 3. Apertas contradictiones involvit: a) facit rationem humanam absolutam, utpote cuius dictamen per se et propter se plane absolutam venerationem poscat, — simul autem non absolutam, utpote quae habeat esse creatum et proinde totum quantum derivatum et relativum; b) facit humanam rationem (i. e., ut ipse Kantius passim explicat, voluntatem rationalem) simul nomotheticam, et quidem categorice, et tamen simul subditam et non raro rebellem, simul absolute volentem, et tamen simul nolentem, quoties libere peccat.

Ad 4. Ducit ad fatalismum, quia asseritur *necessitas absoluta*, cuius fatente ipso Kantio ulterior ratio reddi *nec possit nec debeat*, quaeque nullum respectum ad Deum habeat. Ex hoc autem fatalismo effugium non datur nisi dicendo humanam rationem esse ens *absolutum, necessarium* et *a se*, seu Deum, i. e. admittendo *pantheismum*.

161. PARS II. Contra Vasquez.

(Cf. Suarez, De legibus l. 2, c. 5.)

Prob. Ex huius auctoris doctrina sequeretur obligationem legis naturalis non pendere a Deo ut *legislatore*, ideoque legem naturalem non esse legem divinam et naturam ipsam esse autonomam. Nam quod actiones aliquae naturae rationali sint convenientes, ut amor Dei, aliae disconvenientes, ut mendacium, non pendet a voluntate Dei, immo est (quoad bonitatem vel malitiam obiectivam) ratione prius quam iudicium Dei de hac convenientia vel disconvenientia. Sequeretur ergo naturam se ipsam obligare. — Falsitas huius opinionis praeterea ex eo patet, quod natura secundum se, ut est fundamentum convenientiae vel disconvenientiae actionum, nihil praecipit aut prohibet ideoque nec rationem verae legis habet.

162. PARS III. Contra Gerdil.

Prob. Haec theoria ultimam in priorem recidit. Nam quaero: Cur teneor essentialem rerum ordinem ut normam

actionum sequi? Solum responderi potest, quia eius laesio esset contra rectum ordinem, et teneor vitare inordinationem. Sed quaero ulterius: Cur teneor vitare inordinationem? Nisi admittatur divina origo obligationis, respondendum est, quia natura ab ea abhorret, et sic haec sententia recidit in sententiam Vasquesii.

163. PARS IV. Vera sententia exponitur.

Prob. Deus, sapiens mundi creator ac gubernator, omnes res efficaciter seu cum necessitate quadam naturali movet in recti ordinis custodiam, in qua gloria Dei consistit. Haec autem necessitas in diversis creaturis diversa est pro diversa earum natura. In creaturis irrationalibus est *physica* et *subiectiva*, quia naturali necessitate ab intrinseco ad observandum ordinem ipsis praefixum adstringuntur (legibus physicis vel instinctu). Homo vero utpote libertate praeditus non potest hac ratione adigi ad recti ordinis custodiam, sed solum necessitate *obiectiva* seu *ex suppositione finis*, quatenus *cognoscit* recti ordinis custodiam sibi esse necessariam, si certum aliquem finem consequi velit (*S. Thom.*, De verit. q. 17, a. 3). Praeterea cum obligatio moralis sit necessitas quaedam categorica, qua ita ad legem adstringimur, ut secundum omnium sententiam potius omnia mala temporalia et ipsam mortem subire quam legem transgredi debeamus, ille finis, ad quem obtinendum custodia legis naturalis est necessaria, non potest esse bonum aliquod temporale, sed debet esse bonum infinitum et aeternum seu ipse Deus, ut est finis ultimus hominis. Ergo obligatio consistit in cognito necessario nexu custodiae recti ordinis cum hoc fine ultimo.

Porro finis ultimus dupliciter spectari potest: *objective*, ut significat Deum bonum infinitum propter se ipsum infinito amore dignum et finem absolute ultimum omnium rerum; secundo *subiective*, ut significat *beatitudinem* nostram. Iam sunt qui putent obligationem formaliter consistere in necessario nexu custodiae recti ordinis cum beatitudine nostra. Sed minus recte ut videtur.

Nam 1. confundunt obligationem cum sanctione. Sanctio enim consistit in illo necessario nexu; sanctio autem obliga-

tionem iam ut quid ratione prius supponit. Sanctionis scl. est urgere obligationem. Dein 2. non valent distinguere inter reatum culpae et reatum poenae, neque valent recte explicare naturam peccati. Nam in sententia adversariorum peccatum ex se esset solum contemptus beatitudinis nostrae seu aversio a beatitudine nostra. Haec autem beatitudo est bonum finitum. *Ergo* etiam peccatum haberet solum malitiam finitam et esset potius malum nostrum quam malum Dei.

Restat ergo, ut finis ultimus intellegatur *obiective*, i. e. ut significat ipsum Deum, bonum infinitum et finem absolute ultimum omnium rerum. Hoc posito obligatio accuratius sic videtur explicanda: Cognoscimus Deum, supremum bonum et finem ultimum, qui infinito amore, reverentia, oboedientia dignus est, a nobis seria et absoluta voluntate exigere recti ordinis custodiam, ita ut transgressio ei positive displiceat eumque offendant, quod est malum quoddam infinitum et nos a fine absolute ultimo avertit, etsi nihil cogitemus de beatitudine nostra.

Secundum praedicta ergo obligatio definiri potest: *cognita necessitas actionis ponendae vel omittendae ad evitandam Dei displicentiam et offensam*. Haec definitio valet de omni obligatione. Si agitur de obligatione *gravi*, consistit in cognita necessitate actionis ponendae vel omittendae, ni velimus Deum ita offendere, ut inimicitiam eius incurramus. Ex hac dein dissolutione amicitiae cum Deo et aversione ab eodem necessario consequitur amissio beatitudinis nostrae.

164. *Schol. 1.* Diximus supra legem naturalem consistere in iudiciis universalibus rationis *practicae*, dictantibus, quid agendum sit ut praeceptum, quid omittendum ut prohibitum. In his autem iudiciis *duplex elementum* distinguendum est. Nimirum ratio non solum iudicat, quid recto ordini conforme vel difforme sit, sed insuper videt nos a superiore potestate *adstringi* seu obligari, ut huic ordini nostras actiones conformemus. Prius elementum, quod est quasi radix legis naturalis et cum nonnullis veteribus dici potest obligatio imperfecta, non pendet a praecepto Dei, sed ab ipsis rerum

naturis. Quoad posterius autem elementum ratio se habet per modum naturalis praeconis divinae voluntatis, quae proprie est causa efficiens obligationis.

Schol. 2. Ex dictis de natura et origine obligationis patet eum, qui sequitur dictamen rectae rationis praecipientis vel prohibentis, implicite se conformare voluntati divinae seu legi aeternae, et quidem, si ratio in particulari recte iudicat, non solum in ratione volendi, sed etiam in re volita.

165. *Schol. 3.* Praeter supra refutatas plurimae sunt recentiorum incredulorum de natura obligationis absurdae opiniones, quas tamen accuratius refutare non libet, quia apertis erroribus, praesertim materialismo aut pantheismo, innituntur. (De his opinionibus vide, si libet, *Moralphil.* I 332 sqq.) Unam tamen eiusmodi opinionem hic breviter speciminis gratia commemorare iuvat.

Herbertus Spencer (*Data of Ethics* § 47; cf. supra n. 79) ita fere ex sua theoria evolutionis explicare conatur originem et naturam obligationis, quam in nobis sentimus. Distinguit duplex genus *sanctionum*, quae activitatem nostram limitant et restringunt: sanctiones *intrinsicas* et *extrinsecas*. *Intrinsicae* sunt varii effectus mali (dolores et damna), quos cum actionibus nostris regulariter coniunctos esse experientia discimus. Hac cognitione ab illis actionibus retrahimur. Accedunt deinde sanctiones actionum *extrinsecas*, scl. *timor* variarum *poenarum*, quae quasdam actiones comitari solent. Antiquissimis temporibus, quando homines adhuc silvestres gregatim per silvas et campos bestiarum more vagabantur, multae actiones evitari debebant ex timore *irae sociorum* ferocium (sanctio socialis). Postea, quando unus sociorum audacia et ingenio pollens principatum obtinuerat, multae actiones omitti debebant, quia ab ipso *principe* puniebantur (sanctio civilis). Denique accessit timor *animarum defunctorum*, praesertim defuncti principis, quae circa sepulcra errare et quasdam actiones adhuc punire putabantur (sanctio religiosa). Ita sensim sine sensu cooperantibus illis sanctionibus *intrinsicis* et *extrinsecis* cum multis actionibus semper coniungebatur idea *coactionis* seu obligationis. Paulatim deinde per *idearum*

associationem (melius dixeris *confusionem*!) haec idea coactionis etiam ad alias actiones (omissiones) *extendebatur*, quae hucusque unice propter suam intrinsecam malitiam omittantur. Hic sensus coactionis adhuc hodie ideas nostras morales comitatur; sed procedente evolutione magis magisque disperebit et ea absoluta iam non agemus ex idea officii vel obligationis, sed unice ex delectatione, quacum et bonum proprium et commune semper coniunctum erit. — Supponit tota haec theoria materialisticam evolutionem, secundum quam homo ex statu beluino paulatim emerit; negat ergo distinctionem essentialem inter hominem et bruta, ac proin etiam spiritualitatem animae eiusque libertatem. Dein potius negat quam explicat obligationem. Nemo enim sanae mentis dixerit hominem duci obligatione seu officio, si agit ex mero metu poenarum temporalium. Denique evidens est eiusmodi obligationem nullam habere vim et efficaciam.

166. *Coroll.* Ergo reicienda est *moralis* quae vocatur *independens* seu *laica*. Intellegitur hoc nomine ordo moralis, qui nullo modo a Deo dependeat, sive quoad normam et notionem honestatis, sive quoad obligationem et sanctionem, sed ab ipsa humana societate, quomodocumque inventus et sancitus fuerit. Haec sententia refutatur omnibus, quae hucusque probavimus et deinceps disputabimus. Supponit enim Deum non esse finem ultimum hominum; eum non esse normam ultimam honestatis; non dari legem naturalem, quam Deus ipse sua voluntate statuerit et in cordibus hominum scripserit; non dari sanctionem divinam ordinis moralis, praesertim in vita futura; non dari officia erga Deum; societatem et singulos homines esse a Deo independentes; societatem humanam vel esse finem in se, vel nullum habere finem. Deinde evidens est eiusmodi moralem nullam habere vim et efficaciam ad cupiditates refrenandas, ad homines miseros et afflictos consolandos, ad oboedientiam et patientiam inculcandam. Nulla enim proponit praemia vel poenas nisi temporalia, nulla spe immortalitatis, nulla fiducia in suavem Dei providentiam miseros et calamitosos erigit. Ceterum notare iuvat totam hanc moralem independentem eo praesertim fine

fuisse inventam, ut efficacius possit societas humana a Deo et a religione divelli. Societas enim humana sine iustitia, fidelitate, temperantia, caritate, oboedientia, brevi: sine ordine morali, consistere non potest. Ut ergo increduli societatem a Deo independentem reddere et religionem superfluum declarare valeant, debent ostendere ex suis systematis existere posse ordinem moralem verum et efficacem, qui Deo nullo modo indigeat. Inde tam varia tentamina suppositionibus arbitrariis et absurdis «construendi» ordinem moralem independentem (Moralphilos. I 372 sqq, et copiosius de eadem re in auctoris scripto: Religion und Moral oder Gibt es eine religionslose Moral? Friburgi Brisgoviae 1904).

167. *Obi. 1.* Obligatio a Dei voluntate non pendet. Nam obligatio pendet ex hoc principio: Deo praecipiente parendum est. *Atqui* hoc principium non pendet a Dei voluntate. *Ergo* . . .

Resp. Nego assert. *Ad prob. dist. mai.:* Obligatio legis positivae, *trans.*, obligatio legis naturalis, *nego*; *dist. min.:* Non pendet a voluntate Dei quoad obligationem imperfectam (i. e. intrinsecam honestatem), *conc.*, quoad obligationem *perfectam* et completam, *subdist.:* si intellegatur per modum praeepti absoluti iam actu obligantis, *nego*, si hypothetice solum intellegatur per modum principii mere speculativi, *conc.*

Principium: Deo praecipiente parendum est, potest dupliciter intellegi: 1. per modum praeepti *actu iam obligantis*, ita ut sensus sit: iam actu obligati sumus ad oboediendum praeeptis a Deo latis. Si hoc modo intellegitur, non est a Dei voluntate independentes, sed ab ea habet vim obligandi perfectam; 2. per modum principii speculativi hypothetici, ita ut sensus sit: Deo, *si* quid praecipiat, parendum est, seu ex praeepto Dei oritur obligatio, sic est independentes a Dei voluntate, sed non probat obligationem esse a divina voluntate independentem. Ut enim ex divino praeepto in nobis obligatio oriatur, non est absolute necessarium, ut iam antea agnoscamus obligationem oboediendi Deo; sufficit, ut cognoscamus Deum esse finem absolute ultimum omnium rerum, etiam hominis, et eum positionem vel omissionem actionis absoluta voluntate postulare, ita ut contrarium eum offendant. Eo ipso oritur in nobis obligatio. Hinc etiam transmissi primam partem maioris. Nam quamvis *de facto* obligatio legis positivae ex lege naturali dependeat, tamen, etiamsi per impossibile aliquis legem

naturalem non cognosceret, adhuc posset praecepto Dei positivo obligari, ut modo dictum est.

Obi. 2. Antequam Deus aliquid praecipiat, habet ius obligandi. *Atqui* iuri correspondet obligatio. *Ergo* habetur obligatio, quae a Dei voluntate non pendet.

Resp. Dist. mai.: Antequam Deus aliquid praecipiat praecepto *positivo*, habet ius obligandi, *conc.*, ante *omne* omnino praeceptum, etiam naturale, habet ius obligandi, *subdist.:* ius imperfectum et incompletum, i. e. inhonestum est ei oboedientiam denegare, *conc.*, iam actu habet ius sensu proprio seu potestatem moralem, *nego. Contradist. min.:* Iuri sensu proprio et completo correspondet obligatio, *conc.*, iuri illi imperfecto, *nego.*

Ius sensu proprio et completo, ut significat potestatem moralem, et obligatio ei correspondens constituunt relationem et essentialiter inter se cohaerent, ita ut ius sine correspondente obligatione cogitari nequeat. *Ergo* antequam obligatio existat, non potest existere ius completum. Quapropter si Deus per absurdum nullum officium imposuisset creaturis, etiam nullum haberet ius completum, haberet tamen potestatem physicam ordinandi omnia, prout vult, et praeterea esset aliquo modo inhonestum eius praeceptis non oboedire, cum haec inhonestas non dependeat a divino praecepto. Ceterum cum haec suppositio, Deum nullum hominibus imponere officium, sit absurda, mirum non est ex ea absurda sequi.

Inst. Deus ab aeterno habuit ius et dominium in creaturas, secus dicendum foret eum in tempore ius acquisivisse.

Resp. Nego antec. Quoad dominium *S. Thomas* expresse negat Deum ab aeterno habuisse dominium. «Deus non fuit dominus, antequam haberet creaturam sibi subiectam» (I, q. 13, a. 7 ad 6). Sed non habuit ab aeterno creaturam sibi subiectam. *Ergo* idem dicendum de iure generatim. Et re quidem vera: ius et obligatio iuri correspondens sunt simul, item habere ius in aliquam rem et eandem sibi habere subiectam sunt unum idemque. *Atqui* Deus non habuit ab aeterno creaturam sibi obligatam et subiectam. *Ergo* neque habuit ab aeterno ius in eandem. Praeterea titulus iuris divini est creatio. Propterea enim Deus creaturas vocare potest suas, quia eas ex nihilo in suam gloriam produxit, eas conservat, cum iis concurrat etc. *Atqui* creatio non fuit ab aeterno. *Ergo* neque ius. — Habuit quidem Deus ab aeterno potestatem sibi efficiendi dominium et ius sensu incompleto, ut supra diximus, sed non sensu proprio et completo. Nec absurdum est dicere Deum dominium creaturarum in tempore acquisivisse. Nam do-

minari est actus transiens, et denominationes ab actibus transeuntibus desumptae temporales sunt, quas Deus sine mutatione sui accipere potest (*S. Thom. l. c.*).

ARTICULUS III.

DE SANCTIONE LEGIS NATURALIS.

THESIS XXV.

168. Existit legis naturalis sanctio in hac quidem vita non nisi insufficientis et imperfecta, in futura vero sufficiens et perfecta, in ultimi finis consecutione vel amissione sita.

(*S. Thom. I, 2, q. 87, a. 1—5; C. gent. l. 3, c. 140—145. Tongiorgi, Institut. philosoph. in compend. redactae n. 176. Meyer, Institut. iur. nat. I, n. 259. Ferretti, Institut. philos. moral. I, n. 127 sqq. Schiffini, Disputat. philos. mor. I, n. 147.*)

St. Q. 1. Sanctio legis active spectata est decretum legislatoris, quo observationi legis praemia, eius vero transgressionis poenas statuit; *passive* vero spectata sunt ipsa haec praemia et poenae; in hoc posteriore sensu sanctionem in thesi intellegimus. Poena est malum physicum, inflictum propter malum morale; praemium contra est bonum aliquod physicum, concessum propter bonum morale.

2. Sanctio alia est *sufficiens* (perfecta), alia *insufficiens*, et quidem utraque vel absolute vel relative. Sanctio est absolute sufficiens, si ex se respectu omnium hominum et pro omni casu valida est impellere voluntatem ad legem servandam. *Relative* sufficiens est, si valet pro certis personarum adiunctis aut pro certis casibus tantum. —

169. PARS I. Existit iam pro hac vita sanctio legis naturalis, sed insufficientis et imperfecta.

Prob. 1. Existere aliquam sanctionem pro hac vita experientia testatur. Eo certe pertinent: a) virtus et quidquid operationem honestam iuvat, b) recta dispositio rationis et virium ei subiectarum et inde consequens animi pax, c) incolumitas corporis, d) bona fortunae, honoris etc., quae per se virtutem sequuntur. Primum bonum *essentialiter*, alterum et tertium *conaturaliter*, quartum *moraliter* actum honestum consequuntur. Quae solum conaturaliter et moraliter bonam